

Tegn på læsevanskeligheder

AF LEKTOR, PH.D. AASE HOLMGAARD, VIA UNIVERSITY COLLEGE

Hvordan iagttager og hvordan opdager man læsevanskeligheder? Hvilke tegn er sikre tegn og hvordan og hvor finder man disse tegn? Sådanne spørgsmål optager alle, der beskæftiger sig med læsning og læsevanskeligheder.

Denne artikel præsenterer nogle centrale tegn på læsevanskeligheder, som er fremanalyseret på baggrund af en række fokusgruppeinterview med 58 unge efterskoleelever, som alle i deres kontakt med skolesystemet er blevet beskrevet som børn og unge med læsevanskeligheder.¹

Læsning defineres i vores samfund som et fænomen, der finder sted mellem et menneske og en tekst. At læse indebærer at en person gennem en interaktion med en tekst afkoder og forstår tekstens budskab.

Når man efterfølgende – set fra et læsefærdighedsperspektiv – skal definere, hvad læsevanskeligheder er, defineres det derfor ofte som *vanskeligheder med*

at interagere med tekster. I kontrast til denne etablerede forståelse af læsevanskelighedsfænomenet placerer børn, som selv er beskrevet som børn med læsevanskeligheder ikke de primære erfaringer og oplevelser med læsevanskeligheder i mødet med tekster. De placerer derimod de primære erfaringer med læsevanskeligheder *i deres møde med andre børn, der kan interagere med tekster.* Eller formuleret på en anden

måde: Børn opdager deres egne læsevanskeligheder ved at iagttage andre børns læsefærdigheder.

De grundlæggende erfaringer, børn gør sig med at være børn med læsevanskeligheder må derfor beskrives som sociale erfaringer. Set fra et erfaringsperspektiv dannes læsevanskeligheders betydning hos det enkelte barn gennem konstante forhandlinger med kammerater, lærere og forældre om meningen med de markører, som set fra børn og unges perspektiv gør deres læsevanskeligheder tydelige og adskiller dem fra de andre børn og deres tydelige tegn på læsefærdigheder. De voksne omkring barnet, først og fremmest forældre og lærere spiller generelt en afgørende rolle som fortolkere af de tegn, børn lægger mærke til. (Gulløv, 1999) Når børn erfarer en forskel mellem deres egen læsekompetence og de fleste andre børns, har de brug for at få afklaret, hvad denne forskel betyder. Forældres og læreres fortolkninger er ofte meget forskellige, og også indbyrdes mellem forskellige forældre og forskellige lærere møder børn markante forskelle på opfattelsen af læsevanskeligheder. At der eksisterer disse forskelle blandt de voksnes tolkninger, spiller en afgørende rolle for børnenes individuelle forståelse af sig selv og af deres situation.

De unge som har deltaget i den interviewundersøgelse, som denne artikel bygger på, var på interviewtidspunktet elever på en efterskole for unge med svære læsevanskeligheder. Men deres erfaringer, som er i fokus i interviewsituationen, handler om deres oplev-

elser i folkeskolen. Kontrasten mellem folkeskole og efterskole bliver i de unges konstruktion i høj grad en kontrast mellem, hvorvidt læsevanskeligheder erfarer som noget man (stort set) er alene om eller som noget, man er fælles med andre om.

Der sker ifølge de unge et voldsomt skred i deres forståelse af, hvad læsevanskeligheder betyder på det tidspunkt, hvor de opdager, at læsevanskeligheder erfarer som noget, de deler med mange andre børn og unge.

I folkeskolen oplever de unge at læsevanskeligheder forbindes med specialundervisning, med lettere tilgængelige tekster og med et øget tidsforbrug til opgaveløsning. Disse tiltag tolkes som tegn, der tydeliggør, at de som elever med læsevanskeligheder adskiller sig fra andre elever. På en efterskole for unge med svære læsevanskeligheder er niveaudeling, lettere tekster og et tilpasset tidsforbrug almene vilkår for undervisningens tilrettelæggelse og dermed fælles for alle. Derfor tillægger de unge et efterskoleophold afgørende betydning for en reformulering af deres læsevanskeligheder. De erfarer, at læsevanskeligheder kan være det normale, hvad der både ændrer deres selvforståelse og deres motivation i forhold til at lære at læse.

Et andet aspekt ved læsevanskelighedsfænomenet, som træder tydeligt frem i et erfaringsperspektiv, er de unges pointering af *viljens* betydning. Set fra et professionelt pædagogisk perspektiv er det væsentligste element i en overvindelse af læsevanskeligheder, den rette undervisning. Set fra de unges perspektiv er undervisning ganske vist vigtig, men en overskridelse af læsevanskeligheder sker kun, "når man selv for alvor vil det". Vilje bliver derfor et betydningsfuldt begreb for en forståelse af, hvad læsevanskeligheder erfarer betyder for en selvdannelsesproces.

Det er inden for den eksisterende viden og forståelse af læsevanskeligheder en almen betragtning at læsevanskeligheder kan deles i en kerne af de egentlige læsevanskeligheder (den vanskelige interaktion med tekst) og

en psykisk overbygning, som beskrives som læsevanskeligheders psykiske konsekvenser.

De erfaringer og de tegn på læsevanskeligheder, som børn og unge registrerer, viser en anden relation og kalder derfor på en anden forklaringsmodel. Det er velkendt fra en række studier, at oplevelsen af eget handicap adskiller sig betydeligt fra en ekstern observation og beskrivelse af en person med handicap. For personen selv er handicappet et livsvilkår, en forudsætning for perception og kommunikation, noget man ser med, ikke noget man ser på. (Lundberg, 2004)

Et erfaringsperspektiv på læsevanskeligheder illustrerer denne forskel mellem den individuelle erfaring og den eksterne beskrivelse. I skole- og samfundskontekster bliver børn med læsevanskeligheder på en række måder opfattet og netop set på som børn med handicaps. Observeret og beskrevet fra en ekstern position, opdager man først barnets læsemæssige vanskeligheder og kan konstatere, at her er et barn med et "handicap" og efter et tidsforløb ser man – fra den eksterne betragtning – at barnet desuden udvikler nogle psykiske vanskeligheder. Set gennem et eksternt blik er logikken derfor: Først de egentlige "interaktion – med – tekstproblemer", dernæst de psykiske konsekvenser.

Som allerede påpeget opdager børn deres egne læsevanskeligheder ved at spejle sig i andre børns læsefærdigheder. Børn i læsevanskeligheder ser derfor ikke deres egne læsevanskeligheder, de ser *med deres læsevanskeligheder*. Derfor forbløffes de over, hvor smart og behændigt de andre børn kan interagere med tekster og f.eks. udpege betydningsfulde ord og sætninger. De forbløffes over, at yngre børn læser bedre end de selv gør, de undrer sig over, hvor hurtigt og let andre kan afkode tekster, og de forbløffes og overraskes over, hvordan andre børn kan forstå indholdet i selv meget svære tekster.

Undersøgelsen viser, at læsevanskeligheder – set fra et erfaringsperspektiv – primært opstår som et socialt og

psykisk fænomen, som allerede i en tid har været til stede i barnet forud for, at det for alvor arbejder med sin egen læsefærdighed. På det tidspunkt, hvor barnet på grund af en ekstern konstatering af dets læsevanskeligheder, tilbydes den rette undervisning for at lære at læse, har barnet allerede gjort sig en række erfaringer af social, psykisk og emotionel karakter, som har øvet afgørende indflydelse på dets muligheder for at deltage i nye læselæringsprocesser.

Et væsentligt argument som kan udledes af et erfaringsperspektiv er derfor, at læsevanskeligheder ikke har sociale, psykiske og *emotionelle* konsekvenser. Læsevanskeligheder har derimod et socialt, psykisk og emotionelt *afsæt*, og alle tre aspekter er vedvarende en del af fænomenet. Om det sociale, det psykiske og det emotionelle opleves som afsæt eller konsekvenser, har naturligvis en skelsættende betydning for forståelsen af læsevanskeligheder og deres indflydelse på den enkeltes dannelsesproces og bør medtænkes i den pædagogiske og samfundsmæssige tilgang til læsning og læsevanskeligheder.

Noter:

¹ Hele analysen kan læses i ph.d.-afhandlingen "Viljen til læsning – læsevanskeligheder belyst gennem et erfaringsperspektiv"

Litteratur:

Gulløv, Eva (1999): "Betydningsdannelse blandt børn", Gyldendal, København

Holmgaard, Aase (2008): "Viljen til læsning – læsevanskeligheder belyst gennem et erfaringsperspektiv – en Ph.d.-afhandling"

Lundberg, Pia (2004): "Kultur, opfattelsespraksis og viden" i Hastrup, Kirsten: Viden om verden (s.9-31), Hans Reitzels Forlag, København